

הרמב"ם]. ואם ניכר בדגן שהחמיץ, מותר למוכרו בכל אופן [כדעת רש"י], ויש אוסרים למוכרו לגוי, שמא יטחנו וימכרו את הקמח לישראל [כדעת הר"ן], ובמקום הדחק יש להקל (ש"ע או"ח תסז, א ומשנ"ב שם, א).

ואחר כך נותן את החומץ, שהחומץ מבשלו ואינו נותן לו להחמיץ (רש"י), ואחר כך יכול להוסיף בו מים (מאירי).

האילפס והקדירה שהעבירן מרותרין בערב שבת בין השמשות (רש"י), או בשבת (מאירי).

לא יתן לתוכן תבלין, לאחר שתחשך, שתבשיל ב'כלי ראשון שעמד על האש, יש בו כח לבשל, ואפילו לאחר שהוסר הכלי מהאש (רש"י), כל זמן שהתבשיל רותח בשיעור י'ד סולדת' (ריטב"א). אבל בבין השמשות, מותר [לדעת רש"י] ליתן תבלין בכלי ראשון שהוסר מהאש, שאין התבלין מתבשל שם כראוי, ואיסור ביטול רק מדרבנן, ובבין השמשות לא גזרו (תוס' דעק"א משנה שבת כב, ב).

אבל נותן לתוך הקדירה, שתבשיל הנמצא בכלי שני [שהוריקוהו מהקדירה שבה התבשל לכלי אחר], אין בו כח לבשל דבר הבא עמו במגע (רש"י). ואף כשהתבשיל בשיעור י'ד סולדת' (ריטב"א), כיון שדפנות כלי שני צוננות, הוא הולך ומתקרר, בשונה מכלי ראשון שעמד על האש שדפנותיו חמות וחומו נשמר זמן רב (תוס' שבת מ, ב ד"ה ושמע).

■ **להלכה**, כלי ראשון מבשל אפילו לאחר שהעבירוהו מהאש, כל זמן שהיד סולדת בו, וכלי שני אינו מבשל (ש"ע או"ח שיה טז-יג, וראה שם פרטים נוספים).

רב פפי שרי ליה וכו' לממחה קדירה בהסיס - לעבות תבשיל עם קמח קלוי, שאינו מחמיץ (רש"י כאן ולעיל לט, ב), ונחלק רב פפי על מר זוטרא (לעיל שם), שאסר לעשות כן בפסח (פסקי י"ד). ויש מפרשים, שחסיסי הוא קמח של עדשים, שאינו מחמיץ (ראה תוס' ד"ה רבא, ורא"ש ב, כח, בשם הערוך, וראה מהרש"א שאין מחמיץ כלל, ולשון תוס' אינו מדויק). ואין חוששים שמא יחליפנו בקמח של חיטים שנראה כמותו (רא"ש שם). ויש מפרשים, שחסיסי הוא קמח של מצה שנאפתה המבושלת במים (רי"ה).

איכא דשרי כי האי מילתא בדוקתא דשכיחי עבדי, שהעבדים מזלזלים באיסור (רש"י), ויש לחוש שיתנו קמח שאינו קלוי היטב שיכול לבוא לידי חימוץ [וכעין החשש של מר זוטרא לעיל לט, ב] (ריב"ז דוד). ולסוברים שמדובר על קמח של עדשים, או קמח מצה שנאפתה, האיסור הוא משום שמא יבואו להחליפו בקמח דגן שלא נאפה (מאירי).

איכא דאמרי רבא גופא מחי ליה קידרא בהסיס, שלפי לישנא זו, רבא לא אסר אפילו במקום שמצויים בו עבדים (ב"א או"ח תסג, ג).

■ **להלכה**, [א] קמח קלוי אין להרטיבו במים, שחוששים שמא לא נאפה היטב ויחמיץ (ש"ע או"ח תסג, ג). [ב] קמח של קטניות, מותר לעשות ממנו עיסה (משנ"ב תנ"ג, ה, בדעת השר"ט). והמנהג באשכנז, שלא לאכול קטניות (רמ"א שם) [ויש לזה מקור מסוגייתנו, לביאור התוס' שיש מקום לחשוש להחליף קטניות בדגן, וכל שכן שיש לחוש לכך בזמננו (ביאור הגר"א שם)]. [ג] קמח ממצה שטחנה לאחר שנאפתה היטב, מותר ליתנו במים (רמ"א שם תסג, ג. וראה ב"י שם, שהיינו אף לדעת הר"ף, כיון שהלכה כ'איכא דאמרי' שלא אסרוהו אפילו במקום שיש עבדים. וראה ביאורנו לעיל לט, ב ד"ה האפרי, לענין מצה שרייה).

מנקטא ליה אימיה בארבי - היתה שומרת עבורו חיטים לצורך פסח משעת קצירה (רש"י), אבל שאר החכמים לא נהגו בכך, שאין זה אלא למצוה מן המובחר (רא"ש ב, כו, וראה לעיל ע"א ד"ה שימור).

הוא ארבי דחייט דטבעא בחישתא, והחמיצו, שחיטים מחמיצות גם במים צוננים [בשונה מעיסה, שאינה מחמיצה כשהיא מוטלת במים צוננים] (טור או"ח תסז). או משום שהן החמיצו לאחר יציאתן מהמים הצוננים [לדעת הסוברים שגם חיטים לא מחמיצות במים צוננים] (ב"י שם). ■ **להלכה**, חיטים מחמיצות בצונן (ראה ש"ע שם, ז).

ואף שהחימוץ לא היה ניכר על אותן החיטים שטבעו (ראה רש"י ד"ה אבל), שלא נתבקעו, חוששים בהן לחימוץ, כיון שהן נחו ולא התעסקו בהן, בניגוד למה ששינו לעיל (ע"א) שבלתייתה שמתעסקים עם השעורים אין חוששים לחימוץ כל זמן שלא נתבקעו (רא"ש ב, כז). או שכיון שנפלו למים רבים, חוששים בהן לחימוץ למרות שלא התבקעו, בניגוד ללתייתה, שהיא במים מועטים (ראה מאירי: ריטב"א לעיל ע"א). ויש סוברים, שהחיטים או מקצתן נתבקעו והחמיצו, אבל בלא שנתבקעו אין בהן חשש חימוץ (ח"י הר"ן לעיל ע"א: תלמיד הרשב"א).

■ **להלכה**, דגן שנפל עליו מים, ושהה כדי הילוך מיל, אסור אף שלא נתבקע, ואפילו במים מועטים [כיון שהדגן נח ואין מתעסקים עמו, כדעת הרא"ש] (ש"ע או"ח תסז, ב, ע"פ משנ"ב וביאה"ל שם). ולפיכך יש להיזהר שלא יתרטבו החיטים של המצות (רמ"א שם). ויש מקילים במים מועטים [כדעת הריטב"א והמאירי] (ראה שם בביאה"ל).

כגד שאבד בו כלאים - שנארג בו חוט של כלאים ואינו ניכר בבגד (רש"י). ואינו בטל ברוב, כיון שעיקר איסור כלאים הוא בתערובת (רש"י תמורה לד, א), או בגלל שניתן לגלות את הכלאים על ידי בדיקה, ודבר שאפשר לברור אינו בטל (רעק"א ע"ז סה, ב), או משום שבלבדית הבגד הוא בודא נהנה מהכלאים, ובאופן זה לא נאמר ביטול ברוב (ראה משנה למלך משכב ומושב א, די).

לא משום דהדר מוזנין לישראל, והוא הדין בחיטים שטבעו בנהר, כיון שלא ניכר שהחמיצו [לסוברים כן, לעיל בסמוך], יש לחשוש שימכרו לישראל (רש"י). ואף שאין זה אלא ספק חמץ, משום חומרת איסור חמץ יש לאסור גם בספק, ויתכן שחוששים לכך דוקא כשמוכרין לגוי בתוך שלשים יום סמוך לפסח (שפת אמת). ויש מפרשים, שאף שניכר שהחיטים החמיצו [לסוברים כן, לעיל בסמוך], יש לחשוש שהגוי יטחן אותן וימכור את הקמח לישראל, או שרק חלק מהגרעינים התבקעו והחמיצו, ויש לחוש שהישראל לא יבחין בכך (ר"ן, ראה מאירי).

הרי זה לא ימכרנו לנכרי וכו'. ■ וכך נפסק להלכה (ש"ע י"ד שא, ח). וכן בשאר איסורים שאינם ניכרים, אסור למוכרם לנכרי, אלא אם כן יש כמה ספיקות בדבר (משנ"ב תסז, ד).

לזניניהו קבא קבא לישראל - למכור לכל יהודי כמות מועטת (רש"י), וכל שכן שמוותר למכור לגוי כמות מועטת (ר"ן). ויש שלא גורסים בגמ' 'לישראל', שליהודי יכול להודיעו ולמכור לו אף כמות מרובה, ודוקא לגוי אין היתר למכור אלא כמות מועטת (רמב"ם חמץ ומצה ה, ט).

■ **להלכה**, דגן שנרטב, ימכרנו לישראל ויודיענו, או ימכרנו לגוי מעט מעט, שבשיל שלא יבוא בו יהודי לידי מכשול בפסח [כדעת